

PrO-Loopbanen Vervolg

Schoolloopbanen van leerlingen met
een beschikking Praktijkonderwijs
2005/06 – 2008/09

Pjotr Koopman
Mechtild Derriks
Eva Voncken

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Koopman, P.N.J., Derriks, M.F.G., Voncken, M.E.W.,

PrO-loopbanen Vervolg. Schoolloopbanen van leerlingen met een beschikking Praktijkonderwijs 2005/06 – 2008/09. Pjotr Koopman, Mechtild Derriks, Eva Voncken. Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut van de Faculteit der Maatschappij- en Gedragwetenschappen, Universiteit van Amsterdam (SCO-rapport nr. 830, projectnummer 40305).

ISBN 978-90-6813-889-4

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

Uitgave en verspreiding:
SCO-Kohnstamm Instituut
Nieuwe Prinsengracht 130, Postbus 94208, 1090 GE Amsterdam
Tel.: 020-525 1201
www.sco-kohnstammstituut.uva.nl
© Copyright SCO-Kohnstamm Instituut, 2009

Inhoudsopgave

Woord vooraf

Managementsamenvatting	1
1 Context, vraagstelling en onderzoeksopzet	5
1.1 Inleiding	5
1.2 Vraagstelling van het vervolgonderzoek PrO-loopbanen	6
1.3 Opzet en uitvoering van het vervolgonderzoek	6
2 Opbrengsten	9
2.1 Respons	9
2.2 Verantwoording werkwijze	10
2.3 Posities cohort 2005 van het eerste t/m vierde leerjaar	12
3 Bevindingen uit het kwalitatieve onderzoek	27
3.1 Respondenten	27
3.2 Thema's	27
4 Conclusie en discussie	31
Succes na vier jaar	32
Recent uitgegeven SCO rapporten	35

Woord vooraf

Het praktijkonderwijs is voor leerlingen van wie wordt aangenomen dat ze niet kunnen voldoen aan de eindtermen van het Vmbo, ook niet met extra leerwegondersteuning.

De opzet van het praktijkonderwijs is er op gericht om voor de betreffende leerlingen eindonderwijs te bieden (toeleiding naar de arbeidsmarkt).

Voor de toelating tot het praktijkonderwijs moet een beschikking afgegeven worden door een Regionale Verwijzingscommissie (RVC-VO). Voor een beschikking praktijkonderwijs gelden bij ministerieel besluit vastgelegde criteria met betrekking tot de intelligentie en de leerachterstanden van de leerling. Tot zover is het traject bij de overgang van leerlingen uit het (speciaal) basisonderwijs naar het praktijkonderwijs eenduidig en hanteerbaar.

Toch blijkt de praktijk niet zo eenduidig te zijn. Leerlingen ontwikkelen zich niet altijd rechtlijnig, ouders hebben soms verwachtingen die niet in de lijn van de criteria liggen, scholen zien voor leerlingen soms een ander perspectief, RVC's nemen in hun besluitvorming ook andere aspecten in overweging.

Inmiddels zijn er in de praktijk dankzij bijzondere afspraken en regelingen - in het belang van de leerling - ook andere trajecten ontstaan. Eenmaal een PrO-beschikking betekent niet per definitie ook alleen maar een op arbeidsschakeling gerichte leerroute. Leerlingen kunnen met een beschikking voor het praktijkonderwijs - onder bepaalde condities, meestal op basis van (per regio) specifieke afspraken binnen de samenwerkingsverbanden - ook hun schoolloopbaan op het Vmbo vervolgen. Voor een aantal leerlingen blijkt een overstap naar een Roc een optie.

Voor beleidsmakers en beleidsuitvoerders is het van belang om beter zicht te krijgen op de werkelijkheid achter de beschikking door de RVC en de plaatsing die daarop volgt. Voor de afstemming van beleid en praktijk vindt RVC-VO Landelijk (de vereniging van de 16 RVC's) het van belang om zicht te krijgen hoe het vervolgtraject van de leerling na 1 of meer schooljaren er uit ziet. Het is uit voorgaande onderzoeken bekend dat er regionale verschillen zijn m.b.t. plaatsingsstromen. Er is nog te weinig zicht op het vervolg.

Met het PrO-loopbaanonderzoek wordt een eerste stap gezet om in beeld te brengen wat er met leerlingen met een beschikking praktijkonderwijs gebeurt. Waar worden leerlingen met een PrO-beschikking geplaatst? Komt dat overeen met de afgegeven beschikking en zo niet, wat zijn dan de motieven om de leerling elders te plaatsen? Hoe ontwikkelt hun loopbaan zich van jaar tot jaar? Zijn er leerlingen die vanuit een PrO-school of -afdeling blijvend opstromen naar het Vmbo? Hoe vergaat het leerlingen met een PrO-beschikking die in het Vmbo met Lwoo geplaatst zijn? Kunnen we een beter beeld krijgen van invloeden op het rendement van de verschillende trajecten.

RVC-VO Landelijk trad op als opdrachtgever, daartoe in de gelegenheid gesteld door de directie VO van het Ministerie van OCW. Rond het onderzoek is een begeleidingscommissie geformeerd bestaande uit vertegenwoordigers uit het Landelijk Platform Samenwerkingsverbanden VO, het Landelijk Werkverband Praktijkonderwijs en RVC-VO Landelijk. De uitvoering van onderzoek is in handen van Pjotr Koopman en Mechtild Derriks (SCO-Kohnstamm Instituut) in samenwerking met Eva Voncken (Actis Advies).

In 2007 is het eerste rapport PrO-loopbanen verschenen over de periode 2005-2007. (Koopman, P., Derriks, M., Voncken, M., 2007, *PrO-loopbanen*, Amsterdam SCO Kohnstamm Instituut.

<http://www.sco-kohnstammstituut.uva.nl/webwinkel/bestellen.htm>)

Bijgaand verslag biedt inzicht in de praktijk tussen 2005 en 2009.

Wij bevelen dit verslag van het onderzoek van harte ter bestudering aan en treden graag met u in overleg over de aanbevelingen voor beleid en praktijk.

Namens de begeleidingscommissie,

Jaap van Petegem
voorzitter RVC-VO Landelijk

Managementsamenvatting

Inleiding

In 2009 is een vervolgonderzoek uitgevoerd van het eerdere onderzoek naar de onderwijsloopbanen van jongeren met een beschikking praktijkonderwijs (Koopman, Derriks en Voncken, 2009; Koopman, Derriks en Voncken, 2007). In beide onderzoeken staat de vraag centraal hoe de onderwijsloopbaan van leerlingen met een RVC-beschikking voor het praktijkonderwijs verloopt. In het onderzoek van 2007 zijn de eerste twee onderwijsposities van leerlingen met een PrO-beschikking in kaart gebracht. In het onderzoek van 2009 de twee daaropvolgende posities: het derde en vierde jaar na het afgeven van de beschikking. De PrO-beschikking is een door de Regionale Verkiezings Commissie Voortgezet Onderwijs (RVC-VO) geleverde beschikking op basis van een aanvraag, voor leerlingen die voldoen aan de daarvoor geldende criteria.

Het onderzoek is gezamenlijk uitgevoerd door het SCO-Kohnstamm Instituut en Actis Advies in opdracht van het Dagelijks Bestuur van de RVC's VO, daartoe in de gelegenheid gesteld door het ministerie van OCW – directie Voortgezet Onderwijs. Het onderzoek werd begeleid door een commissie met vertegenwoordigers vanuit de RVC-VO, het Landelijk Werkverband Praktijkonderwijs en het Landelijk Platform Samenwerkingsverbanden VO.

De gehele populatie leerlingen van leerlingen voor wie de scholen in het schooljaar 2005-06 een beschikking Praktijkonderwijs hebben gekregen bestaat uit 8481 leerlingen. De loopbanen van deze leerlingen zijn opgevraagd bij de scholen. De onderzoeksresultaten zijn gebaseerd op een respons van 63% van de scholen en 61% van de leerlingen. Van 5141 zijn de loopbanen tussen 2005 en 2008 verkregen. Deze groep leerlingen wordt aangeduid met het PrO-cohort 2005. De onderzoeksgroep van beide onderzoeken, van 2007 en 2009, is het PrO-cohort 2005.

Het eerste meetmoment, de start

Van de leerlingen met een beschikking praktijkonderwijs start 74% in het praktijkonderwijs en 22% in het Vmbo met Lwoo. Geringe percentages leerlingen met een beschikking praktijkonderwijs beginnen hun loopbaan in een Opdc (1%) of een Isk (3%).

Welke leerlingen met een beschikking praktijkonderwijs starten in het Vmbo?

Op basis van de criteria IQ en leerachterstand kunnen de leerlingen, voor wie bij de RVC's een beschikking wordt aangevraagd, strikt ingedeeld worden in een aantal categorieën.

De leerlingen die in het Vmbo starten komen uit al deze categorieën. Er zijn geen specifieke criteria, of combinaties van criteria, die voorspellen welke leerlingen in het Vmbo starten.

*Binnen de strikte categorieën vinden we wel kleine effecten van IQ en sekse. Leerlingen die in het Vmbo starten hebben een iets hoger IQ, en binnen de groepen *strijdige criteria laag IQ en geringe leerachterstand* en het *overlapgebied Lwoo-PrO* is er *daarnaast* ook nog een effect van sekse, de leerlingen die in het Vmbo starten zijn iets vaker meisjes.*

PrO-loopbanen Vervolg

Regionale verschillen in plaatsing in het Vmbo van leerlingen met een beschikking praktijkonderwijs

Tussen de regio's in Nederland bestaan grote verschillen waar het de start van de loopbanen betreft. De RVC's delen Nederland in 16 regio's. Voor de regio waar de meeste leerlingen in het praktijkonderwijs starten zijn de percentages 86% PrO en 13% Vmbo. Voor de regio waar bij de start de minste leerlingen in het praktijkonderwijs starten zijn de percentages 59% PrO en 34% Vmbo.

Het tweede meetmoment

In het tweede leerjaar zit 68% van het PrO-cohort 2005 in het praktijkonderwijs en 22% in het Vmbo met Lwoo, 1% in het vso, 1% in een Isk en 1% in het Mbo. Van de overige leerlingen, samen 7% van het cohort, is 2% in schooljaar 2006-07 verhuisd of naar een andere school gegaan en van 5% is de positie in het tweede schooljaar onbekend. De leerlingen die nu in het Mbo zitten, volgen doorgaans een assistent- of een AKA-opleiding.

Het derde meetmoment

In het derde leerjaar zit 59% van de leerlingen van het PrO-cohort 2005 in het praktijkonderwijs, 21% in het Vmbo, 1% in het VSO, 1% in het Mbo. Kleine aantallen leerlingen zitten in een Isk, een opvangtraject, een zorgtraject of zijn gaan werken, verhuisd of naar een andere school gegaan (samen 2%).

Van een groeiende groep leerlingen weten de scholen niet meer waar ze gebleven zijn. Bij 16% van de leerlingen is de positie in het derde leerjaar niet bekend, wel de positie van een of twee jaar eerder.

Van de leerlingen die in het derde jaar in het praktijkonderwijs zitten volgt ruim 8% een assistentenopleiding verbonden aan het praktijkonderwijs. Dat zijn 424 leerlingen. In het Vmbo volgen de meeste leerlingen de basisberoepsgerichte leerweg. Minder dan 1% volgt de kaderberoepsgerichte leerweg, de gemengde of theoretische leerweg.

Het vierde meetmoment

In het vierde leerjaar (2008-09) zit 51% van het PrO-cohort 2005 nog in het praktijkonderwijs, 16% in het Vmbo (met Lwoo) en 4% in het Mbo. Kleine aantallen leerlingen zitten in een Isk, een opvangtraject, een zorgtraject of zijn gaan werken, verhuisd of naar een andere school gegaan (samen 2%). Van 27% is de positie in het vierde leerjaar niet bekend, wel de positie van een of enkele jaren eerder.

Het percentage leerlingen dat een assistentenopleiding volgt verbonden aan het praktijkonderwijs bedraagt na vier jaar ruim negen procent. Bijna vier procent van de leerlingen volgt een assistent- of AKA-opleiding verbonden aan een Roc. Minder dan een half procent volgt een assistentenopleiding in het Vmbo.

Loopbaanpatronen

Dit onderzoek toont de diversiteit aan trajecten of loopbaanpaden die mogelijk zijn voor leerlingen met een beschikking praktijkonderwijs.

Van de leerlingen die zijn gestart in het Praktijkonderwijs zit na 4 jaar nog 67% in het praktijkonderwijs. Hun loopbaanpatroon is: PrO – PrO – PrO - PrO.

Van de leerlingen die zijn gestart in het Vmbo/Lwoo zit na 4 jaar nog 60% in het Vmbo. Hun loopbaan patroon is: Vmbo – Vmbo – Vmbo - Vmbo.

De uitstroom naar het Mbo (assistentenopleiding) is in de loop van de vier jaren relatief klein. In het vierde leerjaar zit 4% van de PrO-beschikte leerlingen in het Mbo, in eerdere jaren is 2% van de PrO-beschikte leer-

lingen al naar het Mbo gegaan. Dat geldt zowel voor de leerlingen die in het praktijkonderwijs zijn begonnen als de leerlingen die in het Vmbo/Lwoo zijn gestart. De vroegtijdige drempelloze doorstroom naar het Mbo vindt dus, zo blijkt uit onze cijfers, niet op grote schaal plaats. Het valt te verwachten dat na 5 of 6 jaar de uitstroom naar het Mbo aanmerkelijk zal zijn toegenomen (zie ook de uitstroommonitor PrO van IVA 2006-2007).

De doorstroom vanuit het praktijkonderwijs naar het Vso is gering. In de opeenvolgende jaren is in totaal bijna 3% van de leerlingen naar het Vso gegaan.

Het aandeel PrO-beschikte leerlingen die uit het zicht van de aanvragende school raakt, groeit in de loop van het onderzoek van 4% in het tweede schooljaar en 16% in het derde, naar 27% in het vierde leerjaar. Ruim een kwart van de leerlingen van het PrO-cohort 2005 is dus in de loop der jaren uit het zicht geraakt van de oorspronkelijke scholen, de scholen die voor hen een beschikking praktijkonderwijs hebben verkregen.

Succes na vier jaar

Vanuit verschillende hoeken wordt er op verschillende manieren naar 'succes' gekeken.

De praktijkonderwijsscholen gaan doorgaans uit van een opvatting waarbij het gaat om ontwikkeling van de leerling op zijn eigen niveau en passend bij capaciteiten, talenten kunnen ontwikkelen, een plek waar je met trots en plezier heengaat, je thuis voelt, gelukkig bent, waar uitgegaan wordt van wat je wel kunt. Zo is 'werk hebben' een succesvolle uitkomst. De bijdrage die onderwijs in brede zin aan dat succes kan leveren is een goede diagnose, passend onderwijs en zorg die gericht is op het oplossen van problemen.

Als succes wordt opgevat als het nog volgen van onderwijs, dan volgt van het PrO-cohort 2005 in het vierde leerjaar nog minstens 70% onderwijs.

Als succes wordt opgevat in termen van diplomering en uitstroombestemming, dan zijn er op dit moment nog geen definitieve conclusies te trekken. De PrO-beschikte leerlingen die nu nog in het praktijkonderwijs zitten, 51% van het PrO-cohort 2005, zullen waarschijnlijk voor het grootste deel eind volgend schooljaar (2009-10) uitstromen (eind vijfde leerjaar). De leerlingen die nu in het Vmbo zitten, 16% van het PrO-cohort 2005, kunnen vanaf dit schooljaar 2008-09 examen hebben gedaan. Als bekend is hoeveel leerlingen uiteindelijk het praktijkonderwijs of het Vmbo afronden en als ook hun uitstroombestemming bekend is, valt de mate van succes van de leerlingen in het PrO cohort 2005 preciezer aan te geven. In het volgende, vijfde meetmoment, kan deze informatie worden verzameld.

Uitgaande van de beleidsdefinitie van succes in termen van het behalen van een startkwalificatie is er vaak veeleer sprake van 'onverwacht' succes. Immers, verwacht werd dat leerlingen met een PrO-beschikking geen kwalificatie zouden kunnen behalen en direct naar de arbeidsmarkt zouden stromen. Voor ouders en leerling wordt succes vaak afgemeten aan diplomabezit, maar ook aan 'hoe hoger hoe beter'. Ook beleidsinitiatieven van de laatste jaren (kwalificatieplicht) gaan uit van 'hoger/meer is beter'. Het zijn toch veeleer uitzonderingen wanneer ouders aangeven dat ze liever hebben dat een leerling die eventueel meer zou kunnen, op het praktijkonderwijs blijft, 'omdat hij/zij daar zo in haar element is'. In de beeldvorming speelt 'hoe hoger hoe beter' ook een rol. Niet dat een leerling naar het Vmbo gaat is een succes, maar dat de mogelijkheid daartoe bestaat.

Het vijfde meetmoment

Er is voorgesteld dit scholjaar via de scholen de volgende positie van de leerlingen te verzamelen. Als bekend is hoeveel leerlingen uiteindelijk het praktijkonderwijs of het Vmbo afronden en pas als ook hun uitstroombestemming bekend is, valt er meer over succes van de leerlingen in het PrO-cohort 2005 te zeggen.

Naar een compleet overzicht, aanbeveling

In dit onderzoek zijn de loopbaangegevens van de leerlingen verzameld via de administraties en de zorgcoördinatoren van de scholen. Als een leerling van school is veranderd, naar een andere praktijkschool, Vmbo of Mbo, is de scholen gevraagd alles op alles te zetten de precieze bestemming van de leerlingen te achterhalen. Van sommige leerlingen hebben de schooladministraties de gehele loopbaan achterhaald, van sommige leerlingen is alleen achterhaald naar welke school de leerling is gegaan. Deze inspanning heeft er toe geleid dat na 4 jaar van 73% van de leerlingen de loopbanen tamelijk compleet zijn, op dit moment ontbreekt de precieze loopbaan van 27% van het PrO cohort 2005.

Het is niet te verwachten dat via de scholen ontbrekende informatie over de loopbanen of leerlingen alsnog verkregen kunnen worden. De respons onder de scholen is al erg hoog, en aan de scholen die hebben meegedaan is al veel inzet gevraagd, en ook ontvangen. Het beeld over de loopbanen dat via de scholen is verkregen is het maximale dat via deze weg verkregen kon worden.

Een completer beeld kan wel worden opgebouwd door de gegevens uit meerdere bronnen te combineren. Bij de Informatie Beheer Groep (IB-Groep) worden de onderwijsloopbanen van de leerlingen in Nederland van jaar tot jaar en van school tot school geregistreerd. In de Uitstroommonitor Praktijkonderwijs¹ wordt bijgehouden waar leerlingen die het praktijkonderwijs verlaten, heengaan. Door de informatie uit deze extra bronnen te koppelen met het PrO-cohort 2005 kunnen de loopbanen gecompleteerd worden via de scholen waar de leerlingen naar toe zijn gegaan, of ze daar een diploma hebben gehaald, en wat hun uitstroombestemming is. Omdat de scholen waar de leerlingen naar toe zijn gegaan in het onderzoek waarschijnlijk nog niet zijn benaderd, kan voor het PrO-cohort 2005 aanvullende informatie bij deze scholen worden opgevraagd over de leerlingen.

Het verdient daarom aanbeveling na te gaan in hoeverre de leerlingen uit het PrO-cohort 2005 kunnen worden gekoppeld met de bestanden van de IB-groep en de uitstroommonitor.

---

¹ De Uitstroommonitor Praktijkonderwijs werd tot en met het schooljaar 2007-08 door het IVA uit Tilburg ontwikkeld, en is vanaf 2008-09 bij Actis Advies ondergebracht.

1 Context, vraagstelling en onderzoeksopzet

1.1 Inleiding

Voorliggend onderzoeksverslag beschrijft hoe het leerlingen met een beschikking praktijkonderwijs in het voortgezet onderwijs vergaat en is een vervolg op het eerdere onderzoek naar de onderwijsloopbanen van jongeren met een beschikking praktijkonderwijs (Koopman, Derriks en Voncken, 2007). In beide onderzoeken is het 'PrO-cohort 2005' het vertrekpunt: alle leerlingen die in schooljaar 2005-06 aan het voortgezet onderwijs zijn begonnen met een beschikking praktijkonderwijs. In het eerdere onderzoek zijn de eerste twee onderwijsposities van leerlingen met een PrO-beschikking in kaart gebracht. In het huidige onderzoek gaat het om de daarop volgende posities: het derde en vierde jaar na het afgeven van de beschikking. De PrO-beschikking is een door de Regionale Verwijzings Commissie Voortgezet Onderwijs (RVC-VO) geleverde beschikking op basis van een aanvraag, voor leerlingen die voldoen aan de daarvoor geldende criteria.

Wat is er gedaan in het eerdere onderzoek?

Alle scholen die in 2005-06 voor een leerling een beschikking praktijkonderwijs hebben verkregen, zijn benaderd met de vraag schoolloopbaaninformatie te geven over de leerlingen die deze beschikking hadden ontvangen. De helft van de scholen heeft op dit verzoek gereageerd. We hadden daarmee informatie over de helft van alle 8481 leerlingen die in 2005-06 een PrO-beschikking ontvingen. In het eerste rapport zijn de onderwijsposities van deze 4210 leerlingen van het PrO-cohort 2005 voor de schooljaren 2005-06 en 2006-07 in beeld gebracht.

Daarnaast is het beleid rond aanmelding en plaatsing van leerlingen met een beschikking praktijkonderwijs geschetst op basis van zes cases en zijn de loopbanen van 355 leerlingen op deze scholen in detail in kaart gebracht. De cases zijn - in overleg met de begeleidingscommissie - geselecteerd aan de hand van de eerder verzamelde kwantitatieve gegevens. Belangrijke criteria voor de selectie van de cases waren het voorkomen van interessante bewegingen/patronen tussen praktijkonderwijs en Vmbo/Lwoo, regionale spreiding en het 'soort' school: zelfstandige school voor praktijkonderwijs versus afdeling van een Vmbo-school dan wel Vmbo-school met Lwoo.

Wat is bekend uit het eerdere onderzoek?

Op basis van de verzamelde gegevens werd duidelijk dat één op de vier leerlingen met een beschikking Praktijkonderwijs direct daarna geplaatst wordt in het Vmbo met Lwoo. Zo'n 73% van de leerlingen met een PrO-beschikking start in het praktijkonderwijs. Twee procent start in een Isk (Internationale Schakelklas) of Cov (Centrale Opvang Vreemdelingen). Zo'n 12% van de leerlingen start op een andere school dan de school die de aanmelding heeft verzorgd. Na één jaar zit 65% van de leerlingen in het praktijkonderwijs en 23% van de leerlingen in het Vmbo met Lwoo. De 65% in het praktijkonderwijs omvat 3% leerlingen die gestart zijn in het Vmbo met Lwoo en die na één jaar zijn doorgestroomd naar het praktijkonderwijs. De 23% in het Vmbo met Lwoo omvat 3% leerlingen die gestart zijn in het praktijkonderwijs en na een jaar zijn doorgestroomd naar het Vmbo met Lwoo en omvat 1% leerlingen die zijn gestart in het Isk en na één jaar zijn doorgestroomd naar het Vmbo met Lwoo.

Twee procent van de leerlingen stroomt vanuit het praktijkonderwijs en Vmbo/Lwoo door naar leerwerktrajecten of maakt de overstap naar het ROC. Na één jaar is van 11% van de leerlingen de bestemming bij de scholen niet meer te achterhalen (exclusief verhuizing en (r)emigratie).

De cases laten zien dat in de praktijk consciëntieus omgegaan wordt met plaatsing en dat er in het gebied tussen praktijkonderwijs en Lwoo een scala aan trajecten ontstaan is, deels gestuurd door traditie en de visie in een regio. Plaatsing is een gezamenlijke verantwoordelijkheid. Daarnaast blijkt bij plaatsing in het Vmbo/Lwoo zelden sprake van ‘het voordeel van de twijfel’; men heeft vóór de plaatsing de stellige verwachting dat deze leerlingen het in het Vmbo zullen redden.

1.2 Vraagstelling van het vervolgonderzoek PrO-loopbanen

De kernvraag van het vervolgonderzoek is hoe de loopbanen van de leerlingen met een beschikking praktijkonderwijs die in 2005-06 aan het voortgezet onderwijs zijn begonnen zich verder ontwikkelen. Halen deze leerlingen in het Vmbo daadwerkelijk een Vmbo-diploma? Zijn er in de bovenbouw leerlingen die naar het Roc overstappen? Wat betekent het als zowel leerlingen via de route door het praktijkonderwijs als via de Vmbo-weg in het Roc belanden?

Voor het vervolgonderzoek zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

- Hoeveel leerlingen met een PrO-beschikking die op een PrO-school of -afdeling geplaatst worden, vervolgen hun weg in het praktijkonderwijs, stromen door naar Vmbo met Lwoo, hebben een andere bestemming (of vallen uit)?
- Hoeveel leerlingen met een PrO-beschikking en geplaatst in het Vmbo/Lwoo vervolgen daar hun loopbaan, stromen later alsnog af naar het PrO, hebben een andere bestemming (of vallen uit)?

De vragen betreffen het derde (2007-08) en vierde meetmoment (2008-09).

1.3 Opzet en uitvoering van het vervolgonderzoek

Het vervolgonderzoek bestaat uit drie onderdelen:

- A. Dataverzameling bij alle scholen die in 2005 een beschikking praktijkonderwijs hebben gekregen (in totaal 8481 leerlingen).
- B. Een kwalitatief vervolgonderzoek bij dezelfde zes scholen uit het eerdere onderzoek.

De bevindingen uit de twee eerste stappen vormen de input voor:

- C. Een aantal landelijke/regionale conferenties.

Begeleidingscommissie

De begeleidingscommissie die rond het eerdere PrO-loopbanen onderzoek was ingesteld, is in dezelfde samenstelling ook rond het vervolgonderzoek geformeerd en bestaat uit vertegenwoordigers van RVC-VO Landelijk, het Landelijk Werkverband Praktijkonderwijs en het Landelijk Platform Samenwerkingsverbanden VO. In januari 2009 is er overleg geweest tussen de onderzoekers en de begeleidingscommissie over de eerste kwanti-

tatieve en kwalitatieve resultaten en de opzet van de analyse. Half maart is een eerste concept-eindverslag met de commissie besproken.

Ad A. Dataverzameling bij scholen

De onderzoeksgroep van het vervolgonderzoek naar de loopbanen van leerlingen met een beschikking praktijkonderwijs, wordt gevormd door het PrO-cohort 2005. Dit cohort omvat alle leerlingen voor wie de scholen een beschikking Praktijkonderwijs hebben gekregen in het schooljaar 2005-06. De omvang van dit cohort hebben we kunnen vaststellen op basis van de landelijke database van de RVC-VO.

Voor de gegevensverzameling ten behoeve van het vervolgonderzoek zijn, net als in de eerste ronde, alle scholen aangeschreven. Bij het verzamelen van de gegevens is deze keer een onderscheid gemaakt naar de scholen die al aan de eerste ronde hadden meegegaan en de scholen waarvoor dat niet het geval was. De eerste groep had al informatie verstrekt over de eerste twee onderwijsposities van de leerlingen, de schooljaren 2005-06 en 2006-07. Deze scholen is daarom alleen gevraagd naar de onderwijsposities van de leerlingen in de schooljaren 2007-08 en 2008-09. Bij de scholen die niet hadden deelgenomen aan de eerste onderzoeksrunde, zijn de onderwijsposities van leerlingen opgevraagd over alle vier de schooljaren: van 2005-06 tot en met 2008-09. Het aantal leerlingen waarover aan scholen loopbaaninformatie werd gevraagd, varieerde van 1 leerling tot 181 leerlingen.

Respons

Hoewel er in de eerste onderzoeksrunde ervaring was opgedaan met het verzamelen van gegevens aan de hand van formulieren (spreadsheets) waarop de namen van de leerlingen al stonden, bleek dit ook in de tweede ronde een tijdrovende operatie. Allereerst moesten de spreadsheets met de leerling-namen worden gestuurd naar de juiste contactpersonen op de scholen. En die willen nogal eens veranderen. Daarom zijn vooraf via de 16 RVC-secretarissen van de aanvragende scholen de contactgegevens van de zorgcoördinatoren opgevraagd.

Om een zo hoog mogelijke respons te bewerkstelligen is er veel tijd besteed aan de contacten met scholen. Zo is er bijvoorbeeld steeds gereageerd op e-mails met vragen van scholen. Voorts zijn er meerdere rappels gedaan, waarbij ook de landelijke organisaties (RVC landelijk, het Landelijk Werkverband Praktijkonderwijs en het Landelijk Platform Samenwerkingsverbanden VO) zijn ingeschakeld. De respons is zodoende uiteindelijk op 63% uitgekomen. (Zie voor meer informatie over de respons, paragraaf 2.1)

Ad B. Kwalitatieve dataverzameling bij zes scholen

Binnen de zes scholen zijn gesprekken gevoerd met directieleden, zorgcoördinatoren en mentoren. De scholen zijn: Vmbo Valuas/Venlo, Praktijkonderwijs Eindhoven, Praktijkonderwijs Oost-ter-Hout/Haarlem, Praktijkonderwijs Flint/Winschoten en Praktijkonderwijs Rozengarde/Doetinchem en Trias Zaandam. Onderwerpen die aan de orde werden gesteld waren onder meer: de huidige positie van het PrO-cohort 2005 in praktijkonderwijs en Vmbo (met Lwoo), het aanbod in de bovenbouw van het praktijkonderwijs, de zorg in het Vmbo (met Lwoo), de relatie met en aantrekkingskracht van het Roc, terugrapportage naar praktijkonderwijs, uitstroombestemming en succes voor een leerling met een beschikking praktijkonderwijs.

Ad C. Conferenties

Gedurende het eerste onderzoek is gebleken dat er bij de achterbannen van de verschillende bij het onderzoek betrokken platforms veel belangstelling bestaat voor de loopbanen van leerlingen met een PrO-beschikking.

PrO-loopbanen Vervolg

Om die reden is voorgesteld de discussie over de resultaten van voorliggend onderzoek en de betekenis daarvan voor de inrichting en het functioneren van de zorgstructuren breder te voeren. De landelijke bijeenkomsten van de samenwerkingsverbanden VO (vereniging landelijk platform swv vo) en het Landelijk Werkverband Praktijkonderwijs vormen daarvoor een goed aanknopingspunt. De bevindingen van voorliggend onderzoek vormen het uitgangspunt voor de discussies op deze landelijke/regionale conferenties. Deze discussies kunnen leiden tot het articuleren van vervolgacties en/of vragen van de betrokken organisaties.

2 Opbrengsten

In dit hoofdstuk worden de resultaten gepresenteerd van de dataverzameling bij de scholen.

We beginnen met het overzicht van de respons. Daarna volgt een toelichting op de door ons gehanteerde werkwijze bij het verwerken en presenteren van de data. Deze toelichting is nodig om de resultaten in dit hoofdstuk te kunnen plaatsen. Daarna worden de onderwijsposities van het 'PrO cohort 2005' per leerjaar gepresenteerd. Dit hoofdstuk wordt afgesloten met een vergelijking van de posities in het eerste leerjaar met die in het vierde leerjaar.

2.1 Respons

De respons is op een aantal niveaus berekend. We hebben de respons zowel berekend naar het aantal scholen dat heeft gerepondeerd als naar het aantal leerlingen waarover informatie is verschaft. Ook hebben we uitgezocht welke scholen aan het eerste onderzoek hebben meegedaan en welke aan het vervolgonderzoek.

Respons op schoolniveau

Er zijn in 2005-06 in totaal 543 scholen die voor hun leerlingen beschikkingen praktijkonderwijs hebben ontvangen. In het vervolgonderzoek hebben we uiteindelijk van maar liefst 63% van de scholen gegevens ontvangen over hun leerlingen.

In tabel 2.1.1 geven we per RVC-regio de respons weer op het niveau van de scholen.

De hoogste respons zien we in Limburg (80%), de laagste in Oost-Nederland (47%).

Tabel 2.1.1 Respons vervolgonderzoek naar aantal scholen per RVC-regio

RVC-regio	Aantal scholen	%
Oost Nederland	38	47%
Groningen	29	69%
Fryslân	35	71%
Drenthe	18	61%
Utrecht e.o.	28	54%
Amsterdam	26	58%
Noordwest Holland	38	58%
Haarlem e.o.	17	59%
Rijnmond	76	67%
Haaglanden	28	54%
Noord Brabant	55	75%
Limburg	35	80%
Arnhem	39	51%
Bodegraven e.o.	24	58%
Zeeland	13	69%
Zwolle e.o.	44	66%
Totaal	543	63%

Respons op leerlingniveau

De 543 scholen hebben voor het schooljaar 2005-06 voor in totaal 8481 leerlingen beschikkingen Praktijkonderwijs ontvangen. In het vervolgonderzoek hebben we over 5332 leerlingen van het cohort 2005-06 loopbaangegevens ontvangen, een respons van 63%.

Dit hoge percentage is een indicatie van de representativiteit van de respons.

Bekijken we de scholen die hebben gerespondeerd in relatie tot het aantal leerlingen waarover zij schoolloopbaan informatie hebben verschaft, dan kunnen we constateren dat het aantal leerlingen met een PrO-beschikking op een school geen rol heeft gespeeld bij het invullen van de formulieren. Ook van scholen met veel PrO-leerlingen hebben we de gevraagde gegevens terug ontvangen. Ook dit is een indicatie van de representativiteit van de respons.

Respons eerste en tweede ronde

De scholen die hebben gerespondeerd in de eerste ronde van het onderzoek (2007), hebben niet ook allemaal gerespondeerd in de tweede ronde (2008).

Op het niveau van de leerlingen ziet dat er als volgt uit.

Tabel 2.1.2 Respons eerste en tweede ronde op leerling-niveau

<i>Respons</i>	<i>Aantal leerlingen</i>	<i>%</i>
Geen deelname	1924	23%
Alleen in 2007	1225	14%
In 2007 én 2008	2985	} 5332 35%
Alleen in 2008	2347	
Totaal	8481	100%

Uiteindelijk hebben scholen met 23% van de leerlingen die een PrO-beschikking hebben gekregen, noch in de eerste, noch in de tweede ronde gereageerd.

Van de respondenten die alleen in de eerste ronde in 2007 informatie hebben verstrekt (14%), hebben we alleen gegevens ontvangen over de eerste twee schooljaren: 2005-06 en 2006-07.

Van de respondenten die zowel aan de eerste als aan de tweede ronde hebben meegedaan (35%), hebben we gegevens over alle vier de schooljaren: van 2005-06 tot en met 2008-09. Dat geldt ook voor de respondenten die alleen in 2008 hebben gereageerd (28%). De loopbaangegevens van de leerlingen met een beschikking praktijkonderwijs van de lichte 2005-06 van deze laatste twee groepen scholen (in totaal 5332 leerlingen), vormen het vertrekpunt van de berekeningen verder in dit hoofdstuk.

2.2 Verantwoording werkwijze

Omdat de data in twee rondes zijn verzameld en daarmee over de eerste twee jaren (2005-06 en 2006-07) informatie verkregen is over verschillende aantallen leerlingen, hebben we besloten om in dit onderzoeksverslag te rapporteren over de leerlingen op de scholen die (ook) in 2008 hebben gerespondeerd. Van deze scholen zijn maximaal vier onderwijsposities van de leerlingen bekend. Dit zijn in totaal 5332 leerlingen. Daarmee worden

de gegevens van de scholen die alleen aan de eerste ronde hebben deelgenomen, in dit rapport buiten beschouwing gelaten. (Zie hiervoor ons eerdere verslag uit 2007).

Verder hebben we ervoor gekozen om het aantal leerlingen waarmee we begonnen zijn (5332 in schooljaar 2005-06), steeds als uitgangspunt te houden voor het berekenen van percentages in daaropvolgende jaren. En omdat we niet met steeds grotere percentages *onbekend* wilden werken, hebben we ervoor gekozen -- en dat geldt vooral voor de overzichten van het derde en vierde leerjaar -- ook de laatst bekende posities van leerlingen in de tabellen op te nemen.

De reden hiervoor is dat wat in het ene jaar 'missing' is, in het jaar daarvoor nog geen missing was, maar wel vertrek van de oorspronkelijke school. We hebben nl. alleen informatie van de scholen waar de leerlingen hun loopbaan zijn gestart en niet (of in geringe mate) van de scholen waar zij tussentijds naar over zijn gestapt. Verder weten wij bijvoorbeeld dat een leerling in een bepaald jaar is gaan werken, terwijl dat in het daaropvolgende schooljaar als missing zou worden aangemerkt.

Dit betekent dat er in de tabellen niet alleen informatie staat over *de huidige positie* van de 5332 leerlingen, maar ook over *de laatst bekende positie*. De 'laatst bekende positie' houdt in dat de (onderwijs)positie van deze leerlingen vanaf het betreffende schooljaar onbekend is, maar dat wij wél informatie hebben over hun positie in eerdere schooljaren.

Om recht te doen aan de verkregen gegevens van de scholen hebben we een gedetailleerde lijst van mogelijke posities opgesteld (zie onderstaand schema). Deze lijst vormt het uitgangspunt van de tabellen in dit rapport.

Schema 2.2 Positie van de leerlingen in of buiten het onderwijs

Onderwijs	Pro	praktijkonderwijs
		pro-assistentenopleiding
		leerwerktraject pro
	Opdc	Orthopedagogisch en Didactisch Centrum
	Isk	internationale schakelklas, cov
	Vmbo/havo	voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo) assistentenopleiding
		vmbo leerwegondersteunend onderwijs (lwoo)
		vmbo lwoo basisberoepsgerichte leerweg (bbl)
		vmbo lwoo kaderberoepsgerichte leerweg (kbl)
		vmbo lwoo gemengde theoretische leerweg (gtl)
		vmbo bbl
		vmbo kbl
		vmbo t
		leerwerktraject bbl (en: kbl vmbo)
		havo, vwo
	Vso	vso - REC
rec2		
rec3 (zmlk)		
rec4 (zmok)		
buitenland	onderwijs in btl	
Mbo	mbo - 1 (ass.opl)(aka)	
	mbo-2	
Overig	trajecten	trajecten: Rebound, Op de Rails, etc.
	zorg	geschorst
		inrichting (gesloten)
		jji, justitieel traject
		internaat - (gez.vervangend) tehuis - jeugdzorg - opvang
		gedragsproblemen, verwijderd, crisisopvang
	leerplichtambtenaar - RvdK	
werk, soc.werkpl	werk, wsw	

2.3 Posities cohort 2005 van het eerste tot en met vierde leerjaar

Plaatsing in het eerste leerjaar

Het leerlingaantal in onderstaande tabel is iets lager dan vermeld in tabel 2.1.2. omdat van een aantal leerlingen de gegevens niet bruikbaar waren.

Deze 5141 leerlingen met een beschikking praktijkonderwijs vormen het PrO-cohort 2005 waarover in dit rapport verslag wordt gedaan. Van deze 5141 leerlingen is vanaf 2005/06 tot en met 2008/09 de (onderwijs)positie in beeld gebracht.

Tabel 2.3.1 Plaatsing in het eerste leerjaar, 2005-06

Type onderwijs	Aantal leerlingen	%
Praktijkonderwijs	3810	74%
Vmbo met Lwoo	1118	22%
Opdc	60	1%
Isk, Cov	153	3%
Totaal	5141	100%

Van de leerlingen met een beschikking praktijkonderwijs start 74% in het praktijkonderwijs en 22% in het Vmbo met Lwoo. De percentages in tabel 2.3.1 wijken overigens nauwelijks af van de in de eerste ronde gevonden percentages over het eerste schooljaar (zie blz. 2).

Geringe percentages leerlingen met een beschikking praktijkonderwijs beginnen hun loopbaan in het voortgezet onderwijs in een Opdc of een Isk. Opdc en Isk zijn van een andere orde dan het praktijkonderwijs en het Vmbo met Lwoo. Beide onderwijssoorten zijn tussenstations.

Opdc staat voor OthoPedagogisch en Didactisch Centrum en is bedoeld voor leerlingen voor wie het verstandig lijkt de stap naar het voortgezet onderwijs nog even uit te stellen. Leerlingen kunnen doorgaans twee, maximaal drie jaar in een Opdc verblijven en stromen dan meestal door naar het reguliere voortgezet onderwijs zoals het Vmbo (met Lwoo) of het praktijkonderwijs. Een Opdc heeft geen eigen BRIN-nummer, dus leerlingen die in een Opdc verblijven, staan als Vmbo-leerlingen geregistreerd. In de tabel met (onderwijs)posities van PrO-beschikte leerlingen in het tweede leerjaar, komt het Opdc dan ook niet meer voor.

Isk staat voor internationale schakelklas en is bedoeld voor leerlingen in de leeftijd van 12-17 jaar die de Nederlandse taal niet of nauwelijks beheersen. De leerlingen die in een Isk verblijven, vormen een heterogene groep qua leeftijd en niveau.

Verschillen tussen leerlingen die starten in het PrO dan wel in het Vmbo met Lwoo

Van de leerlingen met een beschikking praktijkonderwijs start 22% in het Vmbo met Lwoo. We zijn nagegaan of dit samenhangt met leerlingkenmerken als sekse en de combinatie van criteria, die door de RVC's worden gehanteerd voor het afgeven van beschikkingen. Voor de beschikkingen praktijkonderwijs is dat met name de combinatie van IQ en leerachterstand. Op basis van de criteria IQ en leerachterstand kunnen de leerlingen voor wie bij de RVC's een beschikking wordt aangevraagd, strikt ingedeeld worden²

² Zie Koopman, P., Derriks, M. en Voncken, E., *PrO-Loopbanen*. Amsterdam, SCO Kohnstamm Instituut, 2007, p. 9.

Tabel 2.3.2. De aanvragen strikt ingedeeld obv IQ en leerachterstand. Aantallen leerlingen, aanvragen 2005-06

beschikking bij strikte toepassing van de criteria	IQ	leerachterstand	Aantal	%
Lwoo	≥ 81	25% à 50%	18	0%
praktijkonderwijs	< 75	≥ 50%	2220	43%
overlapgebied Lwoo-PrO	≥ 75, < 81	≥ 25%	1417	28%
strijdige criteria:				
leerachterstand = Lwoo IQ = PrO	< 75	25% à 50%	535	10%
strijdige criteria:				
leerachterstand = PrO IQ = Lwoo	≥ 81	≥ 50%	693	13%
vreemdelingen zonder gegevens over leerachterstand			79	2%
buiten de criteria			172	3%
missing			7	0%
Totaal			5141	100%

De leerlingen die met een beschikking praktijkonderwijs in het Vmbo starten komen uit vrijwel al deze categorieën. De belangrijkste vier:

- Van de leerlingen die op basis van een strikte toepassing van de criteria een PrO-beschikking zouden krijgen, start 10% in het Vmbo.
- Van de leerlingen met *strijdige criteria laag IQ en geringe leerachterstand* start 38% in het Vmbo.
- Van de leerlingen in het *overlapgebied Lwoo-PrO* start 27% in het Vmbo.
- Van de leerlingen met *strijdige criteria hoog IQ, grote leerachterstand* start 34% in het Vmbo.

Binnen alle onderscheiden categorieën leerlingen hebben de leerlingen die in het Vmbo starten vaker een relatief hoger IQ. Binnen de groepen *strijdige criteria laag IQ, geringe leerachterstand* en het *overlapgebied* is er *daarnaast* ook nog een effect van sekse, de leerlingen die in het Vmbo starten zijn iets vaker meisjes.

Verschillen tussen regio's in aantal leerlingen die starten in het PrO dan wel in het Vmbo met Lwoo

In de volgende tabel geven we per RVC-regio weer, welk deel van de leerlingen met een beschikking praktijk-onderwijs start in het Vmbo.

Tabel 2.3.3. De plaatsing in het eerste schooljaar, 2005-06, regionale verschillen; respons 2008

	Praktijkonderwijs	Vmbo (Lwoo)	overig (opdc, isk)
Groningen	58.1%	33.6%	8.3%
Arnhem	59.5%	33.9%	6.5%
Limburg	62.3%	36.4%	1.3%
Fryslân	69.5%	29.2%	1.2%
Zeeland	70.1%	21.8%	8.0%
Drenthe	70.5%	28.9%	0.5%
Rijnmond	73.9%	17.8%	8.3%
Bodegraven e.o.	74.2%	24.6%	1.3%
Amsterdam	75.4%	23.9%	0.7%
Noord Brabant	75.5%	21.4%	3.1%
Noordwest Holland	75.9%	23.7%	0.3%
Haaglanden	77.7%	6.7%	15.6%
Zwolle e.o.	81.3%	14.7%	4.1%
Utrecht e.o.	81.3%	18.3%	0.4%
Haarlem e.o.	83.6%	12.5%	3.9%
Oost Nederland	86.3%	13.3%	0.3%
Nederland	74.1%	21.7%	4.1%

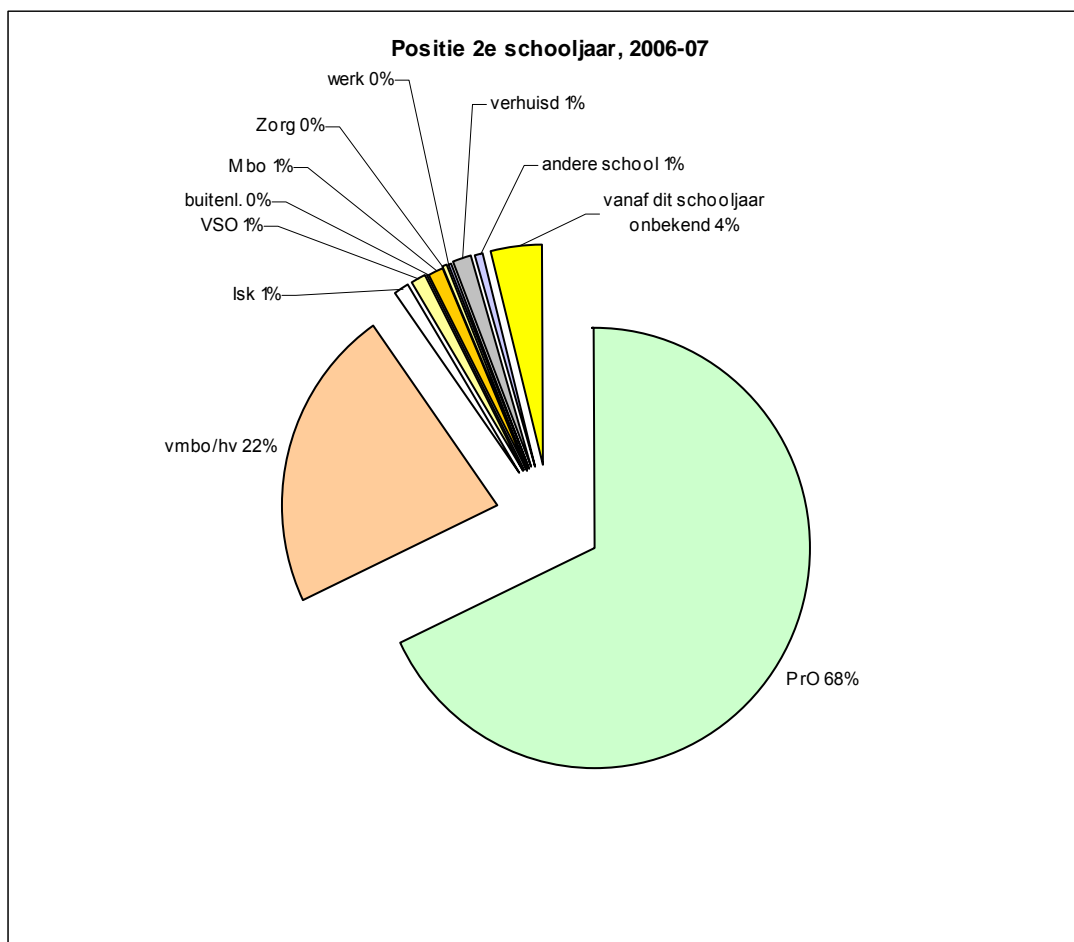
Tussen de regio's in Nederland bestaan grote verschillen waar het de start van de loopbanen betreft. De RVC's delen Nederland in 16 regio's. Voor de regio waar de meeste leerlingen in het praktijkonderwijs starten, Oost-Nederland, zijn de percentages 86% PrO en 13% Vmbo. Voor de regio waar bij de start de minste leerlingen in het praktijkonderwijs starten, Groningen, zijn de percentages 58% PrO en 34% Vmbo.

Positie in het tweede leerjaar

Tabel 2.3.4 Positie in het tweede leerjaar, 2006-07

		aantallen	%
PrO	PrO	3462	67.3%
	leerwerktraject PrO	26	0.5%
	laatst bekend: PrO vorig jaar	50	1.0%
Isk	isk,cov	57	1.1%
	laatst bekend: isk, cov, vorig jaar	6	0.1%
Vmbo/hv	vmbo lwoo	1136	22.1%
	vmbo bbl	18	0.4%
	laatst bekend: vmbo vorig jaar	16	0.3%
Vso	rec3, zmlk	17	0.3%
	rec4, zmok	28	0.5%
	vso, rec	11	0.2%
buitenland	onderwijs in buitenland	1	0.0%
Mbo	mbo-1 (ass.opl)(aka)	61	1.2%
zorg	jji, justitieel traject	2	0.0%
	Internaat - (gez.vervangend) tehuis - jeugdzorg – opvang	2	0.0%
	gedrag onbeheersbaar, verwijderd, crisisopvang	4	0.1%
	leerplichtambtenaar – RvdK	1	0.0%
werk	werk	10	0.2%
verhuisd	verhuisd	70	1.4%
andere school	dit jaar op andere school	29	0.6%
	laatst bekend: vorig jaar of eerder op andere school	134	2.6%
	Totaal	5141	100.0%

In onderstaand schema zijn alle laatst bekende posities uit tabel 2.3.4 in één categorie samengenomen genaamd: 'vanaf dit schooljaar (2006-07) onbekend'.

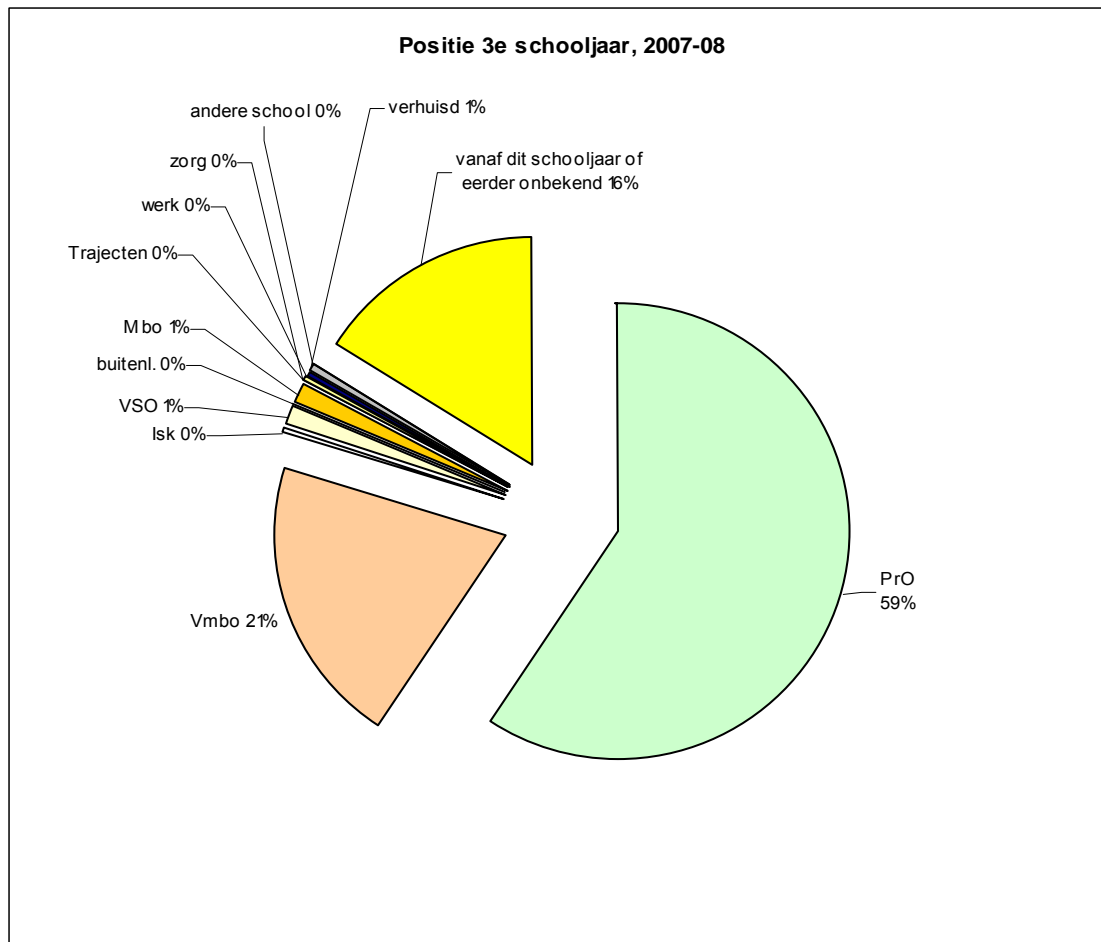
Na één jaar zit 68% van het PrO-cohort 2005 (5141 leerlingen) in het praktijkonderwijs en 22% in het Vmbo met Lwoo, 1% in het Vso, 1% in een Isk en 1% in het Mbo. De overige 7% omvat 2% leerlingen die in schooljaar 2006-07 zijn verhuisd of naar een andere school gegaan en 5% leerlingen van wie de positie in het eerste schooljaar nog bekend was bij de school, maar in het tweede schooljaar niet meer (een vorm van onderwijs, andere school).

Positie in het derde leerjaar

Tabel 2.3.5 Positie in het derde leerjaar, 2007-08

		N	%
PrO	PrO	2606	50.7%
	pro-assistentenopleiding	424	8.2%
	leerwerktraject PrO	5	0.1%
	laatst bekend: PrO vorig jaar	114	2.2%
	laatst bekend: PrO 2 jaar geleden	50	1.0%
Isk	isk,cov	14	0.3%
	laatst bekend: isk, cov, vorig jaar	16	0.3%
	laatst bekend: isk, cov, 2 jaar geleden	6	0.1%
Vmbo	vmbo lwoo	95	1.8%
	vmbo lwoo bbl	696	13.5%
	vmbo lwoo kbl	24	0.5%
	vmbo lwoo gtl	3	0.1%
	vmbo bbl	161	3.1%
	vmbo kbl	4	0.1%
	vmbo t	10	0.2%
	vmbo assistenopleiding	11	0.2%
	leerwerktraject bbl (en: kbl, vmbo)	54	1.1%
	havo, vwo	3	0.1%
	laatst bekend: vmbo-code vorig jaar	141	2.7%
	laatst bekend: vmbo-code 2 jaar geleden	16	0.3%
Vso	rec2	1	0.0%
	rec3, zmlk	10	0.2%
	rec4, zmok	41	0.8%
	vso, rec	15	0.3%
	laatst bekend: vso-code vorig jaar	52	1.0%
buitenland	onderwijs in buitenland	3	0.1%
Mbo	mbo-1 (ass.opl)(aka)	72	1.4%
	mbo-2	2	0.0%
	laatst bekend: mbo-code vorig jaar	53	1.0%
trajecten	trajecten: Rebound, Op de Rails, etc	9	0.2%
zorg	jji, justitieel traject	2	0.0%
	gedrag onbeheersbaar, verwijderd, crisisopvang	1	0.0%
	Inrichting (gesloten)	4	0.1%
	laatst bekend: Zorgcode vorig jaar	9	0.2%
werk	werk	9	0.2%
	laatst bekend: vorig jaar gaan werken	9	0.2%
verhuisd	verhuisd	37	0.7%
	laatst bekend: vorig jaar verhuisd	61	1.2%
andere school	dit jaar op andere school	4	0.1%
	laatst bekend: vorig jaar of eerder op andere school	294	5.7%
	Totaal	5141	100.0%

In onderstaand schema zijn alle laatst bekende posities weer in één categorie samengenomen, genaamd: 'vanaf dit schooljaar (2007-08) of eerder onbekend'. Dat levert het volgende beeld.

In het derde leerjaar zit 59% van de leerlingen van het PrO-cohort 2005 in het praktijkonderwijs, 21% in het Vmbo, 1% in het Vso, 1% in het Mbo. Kleine aantallen leerlingen zitten in een Isk, een opvangtraject, een zorgtraject of zijn gaan werken, verhuisd of naar een andere school gegaan (samen 2%).

Van 16% is de positie in het derde leerjaar niet bekend, wel de positie van een of twee jaar eerder.

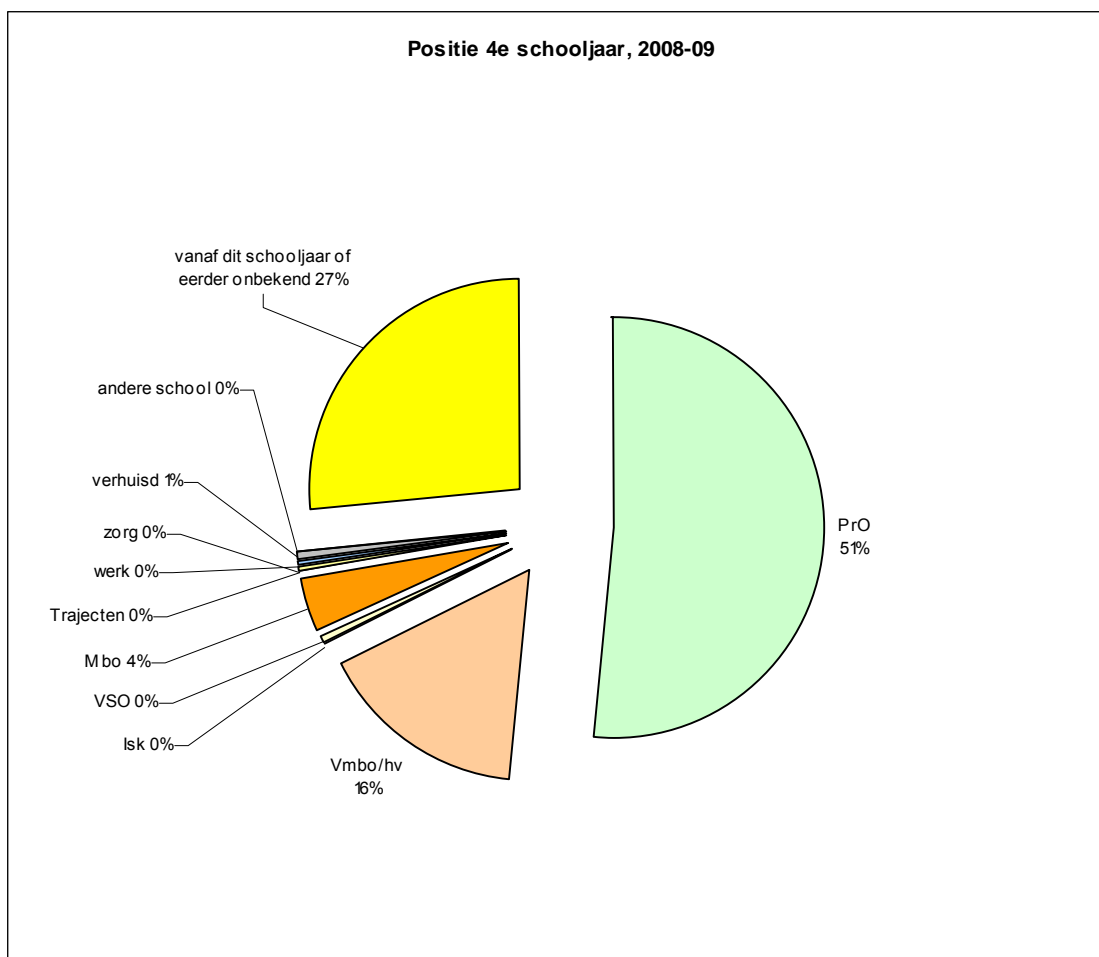
PrO-loopbanen Vervolg

Positie in het vierde leerjaar

Tabel 2.3.6 Positie in het vierde leerjaar, 2008-09

		N	%
PrO	PrO	2171	42.2%
	pro-assistentenopleiding	473	9.2%
	leerwerktraject PrO	2	0.0%
	laatst bekend: PrO vorig jaar	126	2.5%
	laatst bekend: PrO 2 jaar geleden	164	3.2%
Isk	isk,cov	1	0.0%
	laatst bekend: isk, cov, vorig jaar	3	0.1%
	laatst bekend: isk, cov, 2 jaar geleden of eerder	22	0.4%
Vmbo/hv	vmbo lwoo	54	1.1%
	vmbo lwoo bbl	504	9.8%
	vmbo lwoo kbl	7	0.1%
	vmbo bbl	160	3.1%
	vmbo t	13	0.3%
	vmbo assistenopleiding	14	0.3%
	leerwerktraject bbl (en: kbl, vmbo)	70	1.4%
	havo, vwo	6	0.1%
	laatst bekend: vmbo vorig jaar	175	3.4%
	laatst bekend: vmbo 2 of meer geleden	156	3.0%
Vso	rec3, zmlk	4	0.1%
	rec4, zmok	9	0.2%
	Vso, rec	11	0.2%
	laatst bekend: Vso vorig jaar	65	1.3%
	laatst bekend: Vso 2 jaar geleden	52	1.0%
Mbo	mbo-1 (ass.opl)(AKA)	194	3.8%
	mbo-2	15	0.3%
	laatst bekend: mbo vorig jaar	54	1.1%
	laatst bekend: mbo 2 jaar geleden	53	1.0%
trajecten	trajecten: Rebound, Op de Rails, etc	8	0.2%
zorg	jji, justitieel traject	1	0.0%
	gedrag onbeheersbaar, verwijderd, crisisopvang	1	0.0%
	leerplichtambtenaar – RvdK	2	0.0%
	internaat - (gez.vervangend) tehuis - jeugdzorg – opvang	5	0.1%
	laatst bekend: Zorg vorig jaar	6	0.1%
	laatst bekend: Zorg 2 jaar geleden	9	0.2%
werk	werk	15	0.3%
	laatst bekend: vorig jaar gaan werken	9	0.2%
	laatst bekend: werken 2 jaar geleden	9	0.2%
verhuisd	verhuisd	28	0.5%
	laatst bekend: vorig jaar verhuisd	32	0.6%
	laatst bekend: 2 jaar geleden verhuisd	61	1.2%
andere school overleden	laatst bekend: vorig jaar of eerder op andere school	376	7.3%
	overleden	1	0.0%
	Totaal	5141	100.0%

In onderstaand schema zijn alle laatst bekende posities weer in één categorie samengenomen genaamd: 'vanaf dit schooljaar (2008-09) of eerder onbekend'. Dat levert het volgende beeld.

In het vierde leerjaar (2008-09) zit 51% van de 5141 leerlingen met een beschikking praktijkonderwijs van wie in dit rapport de loopbaan vanaf schooljaar 2005-06 in kaart is gebracht nog in het praktijkonderwijs, 16% in het Vmbo (met Lwoo) en 4% in het Mbo. Kleine aantallen leerlingen zitten in een Isk, een opvangtraject, een zorgtraject of zijn gaan werken, verhuisd of naar een andere school gegaan (samen 2%).

Van 27% is de positie in het vierde leerjaar niet bekend, wel de positie van een of enkele jaren eerder.

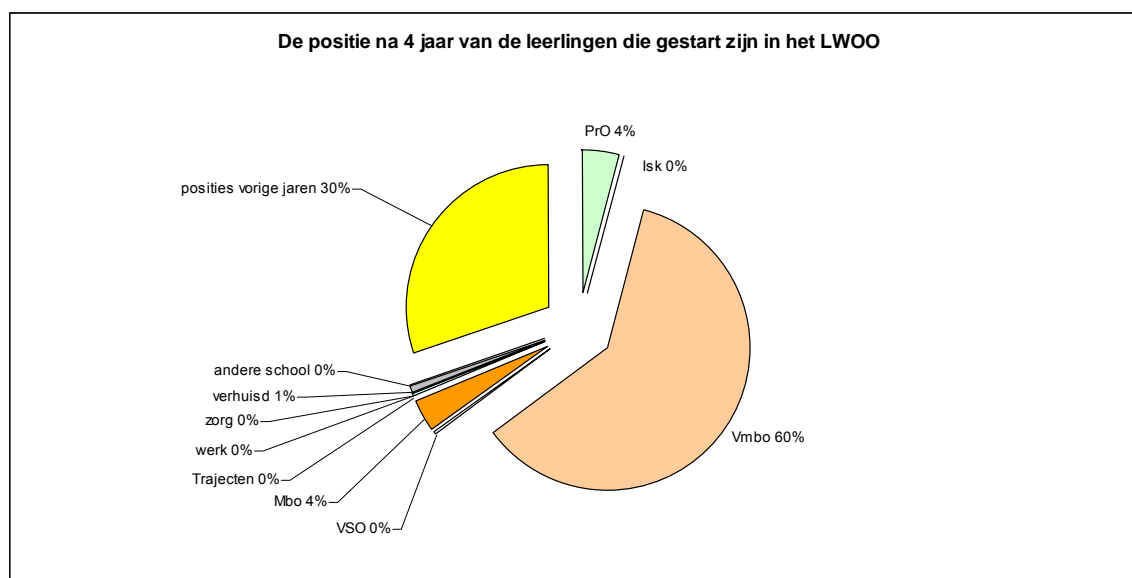
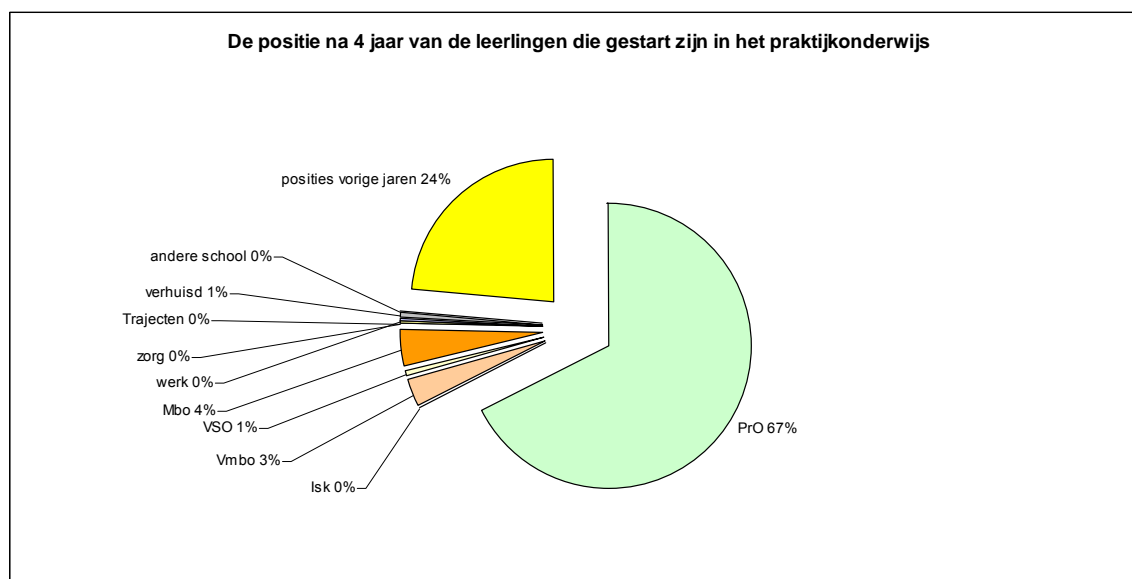
PrO-loopbanen Vervolg

Het eerste en het vierde leerjaar

Tabel 2.3.7 Leerjaar 1 en leerjaar 4

LEERJAAR 4	LEERJAAR 1									
	praktijkonderwijs		opdc		isk, cov		lwoo		Totaal	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
PrO	2106	55.3%	2	3.3%	26	17.0%	37	3.3%	2171	42.2%
pro-assistentenopleiding	462	12.1%			1	0.7%	10	0.9%	473	9.2%
leerwerktraject PrO	2	0.1%							2	0.0%
PrO vorig jaar	124	3.3%					2	0.2%	126	2.5%
PrO 2 jaar geleden of eerder	162	4.3%			1	0.7%	1	0.1%	164	3.2%
isk,cov	1	0.0%							1	0.0%
isk, cov, vorig jaar					3	2.0%			3	0.1%
isk, cov, 2 jaar terug of eerder					20	13.1%	2	0.2%	22	0.4%
vmbo lwoo	14	0.4%	2	3.3%	2	1.3%	36	3.2%	54	1.1%
vmbo lwoo bbl	55	1.4%	3	5.0%	10	6.5%	436	39.0%	504	9.8%
vmbo lwoo kbl	1	0.0%			1	0.7%	5	0.4%	7	0.1%
vmbo bbl	31	0.8%	4	6.7%	1	0.7%	124	11.1%	160	3.1%
vmbo t	1	0.0%	3	5.0%	5	3.3%	4	0.4%	13	0.3%
vmbo assistenopleiding			1	1.7%			13	1.2%	14	0.3%
leerwerktraj. bbl (+ kbl, vmbo)	12	0.3%					58	5.2%	70	1.4%
havo, vwo					6	3.9%			6	0.1%
vmbo-code vorig jaar	52	1.4%	26	43.3%	7	4.6%	90	8.1%	175	3.4%
vmbo-code 2 of meer geleden	75	2.0%	1	1.7%	9	5.9%	71	6.4%	156	3.0%
rec3, zmlk	3	0.1%					1	0.1%	4	0.1%
rec4, zmok	8	0.2%					1	0.1%	9	0.2%
vso, REC	9	0.2%					2	0.2%	11	0.2%
vso-code vorig jaar	52	1.4%	1	1.7%	1	0.7%	11	1.0%	65	1.3%
vso-code 2 jaar geleden	48	1.3%			2	1.3%	2	0.2%	52	1.0%
mbo-1 (ass.opl)(aka)	153	4.0%			9	5.9%	32	2.9%	194	3.8%
mbo-2	5	0.1%			2	1.3%	8	0.7%	15	0.3%
mbo-code vorig jaar	29	0.8%	2	3.3%	10	6.5%	13	1.2%	54	1.1%
mbo-code 2 jaar geleden	21	0.6%			24	15.7%	8	0.7%	53	1.0%
Traject Rebound etc.	5	0.1%			1	0.7%	2	0.2%	8	0.2%
jjj, justitieel traject	1	0.0%							1	0.0%
verwijderd, crisisopvang	1	0.0%							1	0.0%
leerplichtambtenaar – RvdK	1	0.0%					1	0.1%	2	0.0%
internaat - (gez.vervangend)										
tehuis - jeugdzorg – opvang	4	0.1%					1	0.1%	5	0.1%
zorgcode vorig jaar	5	0.1%					1	0.1%	6	0.1%
zorgcode 2 jaar geleden	7	0.2%					2	0.2%	9	0.2%
Werk	15	0.4%							15	0.3%
vorig jaar gaan werken	9	0.2%							9	0.2%
werken 2 jaar geleden	7	0.2%			2	1.3%			9	0.2%
verhuisd	20	0.5%					8	0.7%	28	0.5%
vorig jaar verhuisd	27	0.7%			2	1.3%	3	0.3%	32	0.6%
2 jaar geleden verhuisd	48	1.3%			1	0.7%	12	1.1%	61	1.2%
vorig jaar of eerder op andere school	233	6.1%	15	25.0%	7	4.6%	121	10.8%	376	7.3%
overleden	1	0.0%							1	0.0%
Totaal	3810	100%	60	200%	153	300%	1118	400%	5141	500%

In onderstaande schema's, het eerste voor de leerlingen die in het praktijkonderwijs zijn gestart en het tweede voor de leerlingen die in het Vmbo/Lwoo zijn begonnen, zijn alle posities 'vanaf dit schooljaar (2008-09) of eerder onbekend' weer in één categorie samengenomen. Dat levert het volgende beeld.

Tabel 2.3.7 geeft aan wat de positie na vier jaar is van de PrO-beschikte leerlingen die zijn gestart in het praktijkonderwijs, het Vmbo/Lwoo, het Opdc en een Isk.

In de kolommen staat aangegeven in welk onderwijs de leerlingen met een beschikking praktijkonderwijs in 2005-06 zijn gestart, in de horizontale rijen staat aangegeven wat de positie is van de leerlingen met een beschikking praktijkonderwijs in het vierde leerjaar.

Op basis van deze tabel is het mogelijk een beeld te schetsen van hoeveel leerlingen die in het praktijkonderwijs zijn begonnen, hun weg vervolgen in het praktijkonderwijs, doorstromen naar Vmbo met Lwoo of naar een andere bestemming. Hetzelfde geldt voor de leerlingen die in het Vmbo met Lwoo zijn begonnen of in een Isk of Opdc.

Hoe is het de 3810 leerlingen vergaan die in het Praktijkonderwijs zijn gestart?

- 67% van de leerlingen zit in het vierde jaar nog steeds in het praktijkonderwijs
- 3% van de leerlingen zit in het Vmbo
- 4% zit in het Mbo
- 0,5% zit in het Vso
- 0,5 is in het vierde leerjaar gaan werken
- 0,5% is in het vierde leerjaar verhuisd
- 0,5% is in een zorgtraject terecht gekomen, in het vierde leerjaar of al in eerdere leerjaren
- van 24% is de positie in het vierde leerjaar onbekend, van 7.5% daarvan is de laatst bekende positie in eerdere jaren het Praktijkonderwijs, van 3% het Vmbo, van 1% het Mbo, van 2.5% het Vso, 8% is eerdere jaren verhuisd of naar een andere school gegaan

Hoe is het de 1118 leerlingen vergaan die in het Lwoo zijn gestart?

- 60% van de leerlingen zit in het vierde jaar nog steeds in het Vmbo, de meesten in het Lwoo bbl
- 4% zit in het vierde leerjaar in het praktijkonderwijs
- 0,4% zit in het vierde leerjaar in het Vso
- 0,4% zit in zorgtrajecten
- 3,6% van de leerlingen zit in het Mbo
- Geen enkele leerling is gaan werken
- 0,7% is in het vierde leerjaar verhuisd
- Van in totaal 30% van de leerlingen is de positie in het vierde leerjaar niet bekend. Van 14% daarvan is bekend dat hun positie in eerdere leerjaren het Vmbo was, van 0,3% het praktijkonderwijs, van 1,2% het vso, van 2% het Mbo. Van 1% is bekend dat zij in eerdere leerjaren zijn verhuisd en van 11% dat zij in eerdere jaren naar een andere school zijn gegaan.

Hoe is het de 60 leerlingen vergaan die in een Opdc zijn gestart?

- 3% zit in het vierde leerjaar in het praktijkonderwijs
- 22% zit in het Vmbo
- Van in totaal 75% van de leerlingen is de positie in het vierde leerjaar niet bekend. Van 45% daarvan is bekend dat hun positie in eerdere leerjaren het Vmbo was, van 2% het vso, van 3% het Mbo. Van 25% is bekend dat zij in eerdere leerjaren naar een andere school zijn gegaan.

Hoe is het de 153 leerlingen vergaan die in een Isk zijn gestart?

- 18% zit in het vierde leerjaar in het praktijkonderwijs
- 12% zit in het Vmbo
- 7% zit in het Mbo
- 4% zit in havo/vwo
- Van in totaal 59% van de leerlingen is de positie in het vierde leerjaar niet bekend. Van 10,5% daarvan is bekend dat hun positie in eerdere leerjaren het Vmbo was, van 15% het Isk, van 1% het praktijkonderwijs, van 2% het vso, van 22% het Mbo. Van 1% is bekend dat zij in eerdere leerjaren zijn gaan werken 2% is verhuisd, en 4,5% is eerder naar een andere school gegaan.

We zien dat na 4 jaar van de starters in het praktijkonderwijs ruim 12% in een assistentopleiding verbonden aan praktijkonderwijs zit. Nog eens 4% van die groep zit in een aka of niveau I opleiding in het Mbo. Van de starters in het Vmbo zit bijna 3% in een niveau I opleiding in het Mbo en 1,2% in een assistentopleiding verbonden aan Vmbo. In totaal zitten van de PrO-beschikte jongeren 13,3% (=681 jongeren) na 4 jaar in een assistentopleiding; het merendeel daarvan in een assistent/aka-opleiding verbonden aan het praktijkonderwijs.

3 Bevindingen uit het kwalitatieve onderzoek

In dit hoofdstuk worden de bevindingen van de gesprekken die op de zes scholen zijn gevoerd beschreven. De bevindingen worden in deze vervolgrapportage puntsgewijs weergegeven. We belichten met name de thema's die door vertegenwoordigers van verschillende scholen naar voren zijn gebracht en die een mogelijk aanknopingspunt vormen voor discussie in breder verband. Eerst een overzicht van de gesprekpartners en de scholen van de het kwalitatieve onderzoek.

3.1 Respondenten

Binnen dezelfde scholen waar ook in de eerdere ronde (Koopman, Derriks en Voncken, 2007) het kwalitatieve onderzoek plaats vond, zijn gesprekken gevoerd met directieleden, zorgcoördinatoren en mentoren. De zes scholen zijn: Vmbo Valuas/Venlo, Praktijkonderwijs Eindhoven, Praktijkonderwijs Oost-ter-Hout/Haarlem, Praktijkonderwijs Flint/Winschoten en Praktijkonderwijs Rozengarde/Doetinchem en Trias Vmbo Zaandam.

3.2 Thema's

De PrO-beschikte leerlingen in de bovenbouw van het praktijkonderwijs

De PrO-beschikte leerlingen uit de scholen bevinden zich in 2008-09 in de bovenbouw/hogere fases. De meeste PrO-scholen kennen een opbouw in fases die flexibel is en soms één, soms meerdere leerjaren dekt. In het programma is doorgaans een opbouw van oriëntatie naar interne en vervolgens externe stage. Het vijfde leerjaar heeft soms met leeftijd te maken, maar kan ook gericht zijn op de toekomstige leef-, woon- en werksituatie van leerlingen. Ook kan in overleg met ouders besloten worden de leerling nog een extra jaar op school te geven. Soms is er een zesde jaar. Na de laatste fase is nazorg mogelijk voor leerlingen die gaan werken. In twee van de PrO-scholen is er een aparte constructie 'bovenbouw'. In het ene geval zijn er leerwerktrajecten (duale trajecten) in huis; in het andere geval gaan leerlingen die daar aan toe zijn naar een ander gebouw op een industrieterrein, waar ook een begeleid werken instelling gevestigd is. Leerlingen leren daar werknemersvaardigheden.

In sommige PrO-scholen wordt in de latere fases stevig gewerkt aan zaken waar PrO-leerlingen het moeilijk mee hebben. Zo probeert men bijvoorbeeld flexibiliteit te kweken door niet meer zo aan vaste structuren en momenten vast te zitten.

De PrO-beschikte leerlingen in de bovenbouw van het Vmbo (met Lwoo)

De PrO-beschikte leerlingen die in het Vmbo (met Lwoo) zitten, volgen in 2008-09 doorgaans de basisberoepsgerichte leerweg, een enkeling de kaderberoepsgerichte leerweg. Geen van de PrO-beschikte leerlingen zit in een leerwerktraject. PrO-beschikte leerlingen worden in de bovenbouw van het Vmbo meestal niet meer als zodanig aangemerkt. Het achterhalen van de posities van PrO-beschikte leerlingen in het Vmbo leidt bij mentoren geregeld tot verbazing: "Wat, heeft die leerling een PrO-beschikking?" Vaak zijn de PrO-beschikte

leerlingen nu bekend als Lwoo-leerlingen, soms zijn ze nog ‘geoomerkt’ (“met een oranje vlaggetje”) bij leerlingenzorg.

In sommige Vmbo-scholen is er in de bovenbouw nog sprake van Lwoo, in andere niet. De ene school kent bv. een basisklas in de bovenbouw met 14/15 PrO-leerlingen en Lwoo-leerlingen. In een andere school is Lwoo beperkt tot de onderbouw en wordt er hooguit bij zwakkere leerlingen in de basisberoepsgerichte leerweg gezocht naar een kleinere afdeling. In deze laatst genoemde Vmbo-school is de overgang van de onderbouw (zeer beschermd) naar de bovenbouw groot. Toch lijken de PrO-beschikte leerlingen dat vooralsnog te redden.

De overgang naar het mbo

De aantrekkingskracht van het mbo is groot, zo valt bij de meeste scholen voor praktijkonderwijs te horen. Vanaf leerjaar 3 in het praktijkonderwijs lijkt het Roc steeds sterker als magneet te gaan fungeren, voor leerlingen en hun ouders. Dat heeft vooral te maken met status van het Roc, de beeldvorming ten aanzien van praktijkonderwijs en een diplomawens.

Er bestaat bij het praktijkonderwijs veel frustratie rond de overstap naar het Roc. De instroom is drempelloos. Jongeren kunnen deze stap zetten zonder instemming van de praktijkschool. Als een leerling de mogelijkheden en capaciteiten heeft om over te stappen, ondersteunt men dat over het algemeen wel. Men merkt echter dat overstappen naar een Roc bijna het verwachtingspatroon van leerlingen en ouders gaat worden. Bij elke school voor praktijkonderwijs is er wel een groep aan te wijzen die tegen het advies van de school naar het Roc overstapt, vaak met slechte afloop. Een school voor praktijkonderwijs meldt bijvoorbeeld na een aantal weken of maanden zeer teleurgestelde jongeren terug te krijgen in het praktijkonderwijs (vanwege leerplicht en PrO-beschikking), wat een negatieve invloed heeft op de zittende groep. In een andere regio is er daardoor een opstap (schakel-)traject in het leven geroepen voor jongeren als voortraject voor een niveau I opleiding. Weer een andere school probeert –vruchteloos- overleg en afspraken met het Roc te maken. Er is een groep (allochtone) leerlingen en ouders die een groot conflict met de school heeft omdat de school overstap naar het Roc afraadt. En nog weer een andere school heeft om die reden zelf AKA-trajecten in huis gehaald en verzorgt veel certificeringstrajecten. Weer een andere school heeft daar bewust van afgezien en biedt een geselecteerde groep leerlingen een voortraject waarin de lat zo hoog ligt dat AKA daarna ‘een fluitje van een cent’ is. Het gaat dan vooral om “bergen huiswerk en sociaal sterk zijn (vanwege functioneren in een grote groep)”. Het blijkt voor de scholen voor praktijkonderwijs een hele kluit om op te boksen tegen de bestaande verwachtingspatronen. Het gehoor dat zij vinden bij het Roc lijkt in de meeste gevallen minimaal. Bij één school speelt dit probleem zo sterk dat men overweegt zich meer te gaan richten op de zmlk/mytyl-populatie, vanwege het reëlere verwachtingspatroon van deze groep.

Leerlingen met een beschikking praktijkonderwijs die naar een andere school / ander onderwijs gaan worden niet gevolgd

Kennis bij de scholen voor praktijkonderwijs over hoe PrO-beschikte leerlingen het doen in het Vmbo is wisselend. In één geval wordt de praktijkschool structureel van de resultaten op de hoogte gehouden, maar dat lijkt een uitzondering. In de andere gevallen is het achterhalen van posities een speurtocht, vaak zonder resultaat. Ook kennis over hoe het leerlingen vergaat in het mbo is zeer gering. Dat geldt zowel voor Vmbo-leerlingen met een beschikking praktijkonderwijs als voor PrO-leerlingen die doorstromen. Terugkoppeling vanuit het mbo is in de meeste gevallen (niet overal) uitzonderlijk.

De overige bestemmingen zijn meer incidenteel (internaat, REC-cluster e.d.). De mate waarin er contacten bestaan is per jongere verschillend (zo is er bv een jongere die in een penitentiaire inrichting is opgenomen, maar nog veel contact onderhoudt met het praktijkonderwijs).

Gaan leerlingen naar een andere plek in het beschikbare aanbod, dan gebeurt dat in de beste gevallen met warme overdracht. In de mindere gevallen zou het gekarakteriseerd kunnen worden als 'doorschuiven'. Hierbij is de vraag gerechtvaardigd of er regionale regie en verantwoordelijkheid (nodig) is.

'Nieuw aanbod'

Soms ontstaat nieuw aanbod door 'gaten te dichten'. In een regio bijvoorbeeld probeert men voor de leerlingen die tegen het advies van het praktijkonderwijs naar het Roc gaan samen met de gemeenten een nieuw traject te creëren, omdat de gemeente de eerste instantie is die weer met deze jongeren in aanraking komt. Er lijkt op dit niveau meer aanbod voor jongens dan voor meisjes, doordat zorg- en welzijn gerelateerde opleiding vanwege 'verantwoordelijkheid' vaker een hoger niveau (II of II) vragen. Het aanbod aan nieuwe trajecten onder startkwalificatie niveau, zoals bv. Rebound- /opvangvoorzieningen, Opstaptrajecten/schakelvoorzieningen, AKA/beroepsgerichte assistent-opleidingen verbonden aan Roc, Vmbo of praktijkonderwijs is lokaal/regionaal bepaald en daarmee 'adaptief', maar ook afhankelijk van de regio.

'Succes'

Het Vmbo is sterker gericht op doorleren, het praktijkonderwijs is sterker gericht op toeleiding naar de arbeidsmarkt. De oriëntatie van de scholen is dus verschillend. Dit betekent dat PrO-beschikte leerlingen die in het Vmbo terecht komen en het daar (minstens) redelijk doen, eigenlijk het standaardpakket volgen dat is gericht op diplomering en daarmee op doorleren. Leerlingen die in het praktijkonderwijs zitten hebben te maken met maatwerktrajecten in plaats van standaardisering. Dat betekent ook dat de uitstroom van leerlingen niet standaard is, maar op gevarieerde momenten. Daarin spelen wel verschillen in perceptie een rol: het praktijkonderwijs kan een andere mening hebben over wat goed voor een leerling is dan de wens van ouders en leerling. In het praktijkonderwijs heerst de overtuiging 'alles eruit halen maar wel op het niveau van de leerling': "Het mag niet van een docent afhangen of aan het systeem liggen. We willen onderwijs op maat bieden, maar niet alleen op papier. Dat gebeurt in een team en door anderen te betrekken en door steeds creatief te blijven: wie hebben we nodig om dit probleem op te lossen of deze wens te realiseren."

Vanuit verschillende hoeken wordt er op verschillende manieren naar 'succes' gekeken. De praktijkonderwijs-scholen gaan doorgaans uit van een opvatting waarbij het gaat om ontwikkeling van de leerling op zijn eigen niveau en passend bij capaciteiten, talenten kunnen ontwikkelen, een plek waar je met trots en plezier heengaat, je thuis voelt, gelukkig bent, waar uitgegaan wordt van wat je wel kunt. Zo is 'werk hebben' een succesvolle uitkomst. De bijdrage die onderwijs in brede zin aan dat succes kan leveren is een goede diagnose en passend onderwijs en zorg die gericht is op het oplossen van problemen. Uitgaand van de beleidsdefinitie van succes in termen van het behalen van een startkwalificatie is er vaak veeleer sprake van 'onverwacht' succes, immers verwacht werd dat leerlingen met een PrO-beschikking geen kwalificatie zouden kunnen behalen en direct naar de arbeidsmarkt zouden stromen. Voor ouders en leerling wordt succes vaak afgemeten aan diplomabezit, maar ook aan 'hoe hoger hoe beter'. Ook beleidsinitiatieven van de laatste jaren (kwalificatieplicht) gaan uit van 'hoger/meer is beter'. Het zijn toch eerder uitzonderingen wanneer ouders aangeven dat ze liever hebben dat een leerling die eventueel meer zou kunnen, op het praktijkonderwijs blijft, omdat ze daar zo in haar element is.

PrO-loopbanen Vervolg

De doelen die verbonden zijn aan een bepaald traject of onderwijs hoeven niet parallel te lopen met individuele doelen. Een voorbeeld: Een directeur van een praktijkonderwijsschool stelt: “Veel van onze leerlingen willen naar het ROC, maar ik wil geen vooropleiding voor het Roc zijn”.

4 Conclusie en discussie

In dit rapport is verslag gedaan van vier jaar onderwijsloopbaan van leerlingen met een beschikking praktijkonderwijs. De start van het onderzoek was het schooljaar 2005-06. In dat jaar kregen in totaal 8481 leerlingen een beschikking praktijkonderwijs. Van een deel daarvan, 5141 leerlingen, (73%), hebben we de loopbaan over een periode van vier jaar kunnen schetsen.

Er zijn geen specifieke criteria, of combinaties van criteria, die voorspellen welke de leerlingen zijn die met een PrO-beschikking starten in het Vmbo.

Wat kunnen we nu concluderen over de loopbanen van leerlingen die in het voortgezet onderwijs zijn gestart met een beschikking praktijkonderwijs?

Het cohort 2005-06: 5141 leerlingen met een beschikking praktijkonderwijs

Opvallend is dat 22% van de leerlingen met een beschikking praktijkonderwijs (1118 van de 5141) start in het Vmbo/Lwoo. Van deze groep leerlingen zit na 4 jaar nog 60% in het Vmbo (met Lwoo).

Daarnaast zijn er ook nog een aantal PrO-beschikte leerlingen die via een andere route in het vierde jaar in het Vmbo/Lwoo terecht zijn gekomen. In totaal heeft 16% van het PrO-cohort 2005-2006 hiermee uitzicht op het behalen van een Vmbo-diploma.

Bijna driekwart van de 5141 PrO-beschikte leerlingen is hun loopbaan in het voortgezet onderwijs in het Praktijkonderwijs begonnen. Van deze groep leerlingen zit na 4 jaar nog 67% in het praktijkonderwijs.

Daarnaast zijn er ook nog een aantal pro-beschikte leerlingen die via een andere route in het vierde jaar in het praktijkonderwijs terecht zijn gekomen. In totaal zit na 4 jaar 51% van het PrO-cohort 2005-2006 in het praktijkonderwijs.

In het vierde leerjaar zit 4% van de 5141 PrO-beschikte leerlingen in het mbo.

In eerdere jaren is 2% van de PrO-beschikte leerlingen al naar het Mbo gegaan. Al met al laten deze cijfers zien dat de uitstroom naar het Mbo (assistentenopleiding) tot en met het vierde leerjaar relatief klein is. Dat geldt zowel voor de leerlingen die in het praktijkonderwijs zijn begonnen als de leerlingen die in het Vmbo/Lwoo zijn gestart. De vroegtijdige drempelloze doorstroom naar het Mbo vindt dus, zo blijkt uit onze cijfers, niet op grote schaal plaats. Het valt te verwachten dat na 5 of 6 jaar de uitstroom naar het Mbo aanmerkelijk zal zijn toegenomen (zie ook de uitstroommonitor PrO van IVA 2006-2007).

De meerwaarde van dit onderzoek, het volgen van een cohort leerlingen over meerdere schooljaren, is dat we niet alleen zicht hebben op de leerlingen van wie de scholen de bestemming kennen, maar nu ook zicht hebben op het aantal leerlingen dat in de loop der jaren uit beeld is geraakt.

Het aandeel PrO-beschikte leerlingen die uit het zicht van de aanvragende school raakt, groeit in de loop van het onderzoek van 4% in het tweede schooljaar en 16% in het derde, naar 27% in het vierde leerjaar. Ruim een kwart van de leerlingen van het PrO-cohort 2005 is dus in de loop der jaren uit het zicht geraakt van de oorspronkelijke scholen, de scholen die voor hen een beschikking praktijkonderwijs hebben verkregen. Uit het

zicht van de oorspronkelijke scholen betekent niet per definitie dat deze leerlingen zijn uitgevallen uit het onderwijs. De laatst bekende positie van deze leerlingen is in veel gevallen een vorm van onderwijs, dan wel naar een andere school gegaan of verhuisd. Het verdient aanbeveling dat er landelijke afspraken en richtlijnen komen voor het anoniem volgen van de schoolloopbaan zodat voor de totale doelgroep (dus inclusief de schoolwisselaars) de effectiviteit van de schoolloopbaan in beeld gebracht kan worden.

De afzonderlijke groepen

Van de 3810 PrO-beschikte leerlingen die in het praktijkonderwijs zijn gestart, zit 67% in het vierde leerjaar nog steeds in het praktijkonderwijs, en is in zo'n 6% de loop der jaren doorgestroomd naar het Vmbo/Lwoo.

Van de 1118 PrO-beschikte leerlingen die in het Vmbo/Lwoo zijn begonnen, zit 60% nog steeds in het Vmbo/Lwoo. In de loop van het onderzoek is zo'n 4,5% alsnog door/teruggestroomd naar het praktijkonderwijs.

Van de 153 Isk leerlingen met een PrO-beschikking heeft in vier jaar tijd een veel hoger percentage leerlingen dan van de andere groepen, de overstap gemaakt naar het Mbo. Doorstroom naar havo/vwo komt alleen in deze categorie voor. Gezien het feit dat het hier vaak om oudere leerlingen gaat en van heel verschillend niveau, is dit niet al te verrassend. Het roept wel de vraag op in hoeverre een beschikking praktijkonderwijs geëigend is voor deze leerlingen.

Van de 60 PrO-beschikte leerlingen die in een Opdc zijn begonnen, zien we dat van driekwart de positie in het vierde leerjaar niet bekend is. Wel weten we dat in eerdere leerjaren 45% van hen in het Vmbo zat en dat 25% naar een andere school is vertrokken. Een kwart volgt in het vierde leerjaar nog onderwijs. Het grootste deel daarvan zit in het Vmbo.

Doordat de leerlingen vier jaar zijn gevolgd is te zien dat relatief kleine aantallen van de PrO-beschikte leerlingen die zijn gestart in het praktijkonderwijs of het Vmbo/Lwoo in de loop der jaren zijn uitgestroomd naar mbo, vso, zorgtrajecten of werk.

Succes na vier jaar

Een van de hoofdvragen van het eerdere onderzoek naar de loopbanen van leerlingen met een beschikking Praktijkonderwijs in het voortgezet onderwijs was de vraag hoe succes voor leerlingen met een beschikking praktijkonderwijs is te definiëren en welke factoren daarop van invloed zijn.

Op grond van de tot nu toe verzamelde gegevens tot in het vierde leerjaar, hebben we een eerste indruk van het succes van de leerlingen met een beschikking praktijkonderwijs. Vatten we succes op als het nog volgen van onderwijs, dan zien we dat van de 5141 leerlingen met een beschikking praktijkonderwijs die in schooljaar 2005-06 aan het voortgezet onderwijs zijn begonnen, in het vierde leerjaar nog ongeveer 70% onderwijs volgt (naar opgave van de scholen waar de leerlingen hun loopbaan zijn gestart).

Kijken we naar succes in termen van uitstroombestemming, dan valt er vooralsnog weinig te concluderen. De PrO-beschikte leerlingen die nu nog in het praktijkonderwijs zitten, zullen waarschijnlijk voor het grootste deel

eind volgend schooljaar (2009/10) uitstromen (eind vijfde leerjaar). Pas als bekend is hoeveel leerlingen uiteindelijk het praktijkonderwijs afronden en pas als ook hun uitstroombestemming bekend is, valt er meer over succes van deze leerlingen te zeggen. Een vervolgmeting van de uitstroombestemming van het PrO-cohort 2005-06 wordt dan ook ten zeerste aanbevolen. In die meting kan dan ook de diplomering en uitstroombestemming van de PrO-beschikte leerlingen die hun loopbaan in het Vmbo (met Lwoo) hebben afgelegd, worden vastgesteld.

Want ook over de PrO-beschikte leerlingen die nu nog in het Vmbo zitten, kunnen nu nog geen uitspraken worden gedaan in termen van meer dan wel minder succesvol, afgemeten aan diplomasucces. Immers, gegevens over het behalen van een diploma ontbreken vooralsnog. Opvallend is wel dat van de PrO-beschikte leerlingen die in het 4^e leerjaar nog in het Vmbo zitten (73% van de oorspronkelijke 1118 leerlingen), 94% in het 3^e of 4^e leerjaar zit (resp. 13% en 80%). Een groot deel van deze leerlingen zal eind dit schooljaar examen doen (2008-09), en pas dan valt er meer te zeggen over het succes van de PrO-beschikte leerlingen met een loopbaan in het Vmbo.

Bij de Isk leerlingen met een beschikking praktijkonderwijs zien we – niet zo verwonderlijk, gezien de heterogene leerlingpopulatie - in de loop der jaren meer diversiteit in trajecten dan bij de andere groepen PrO-beschikte leerlingen. In het vierde leerjaar volgt 41% nog onderwijs, waarvan 18% praktijkonderwijs, 12% Vmbo, 4% havo/vwo, en 7% mbo. Van de Isk-leerlingen met een PrO-beschikking is in de loop van de vier jaren 11% naar het Vmbo gegaan en vergeleken met de drie andere groepen, aanmerkelijk meer leerlingen naar het mbo (krap 30%). Bezien we deze cijfers, dan kan worden geconcludeerd dat maar voor een klein deel van de Isk leerlingen de beschikking praktijkonderwijs geëigend was.

Recent uitgegeven SCO rapporten

- 828 Veen, A., Daalen, M. van, Roeleveld, J., Cats, L.
“Zo krijgt de school een gezicht”
- 827 Roeleveld, J., Ledoux, G., Oud, W.C.M., Peetsma, T.T.D.
Volgen van zorgleerlingen binnen het speciaal onderwijs en het speciaal basisonderwijs
- 825 Roeleveld, J., Béguin, A.
Normering van referentieniveaus in het basisonderwijs
- 824 Roede, E., Felix, C.
Het einde van pesten op school in zicht?
- 822 Derriks, M., Roede, E.
Verscheidenheid en uniformiteit
- 820 Sligte, H., Bulterman-Bos, J., Huizinga, M.
Maatwerk Voor Latente Talenten?
- 818 Vergeer, M.M. m.m.v. Felix, Ch., Derriks, M., Ledoux, G.
Scholen ondersteunen bij omgaan met verschillen
- 817 Veen, A., Daalen, M. van
Doorgaande lijn voor- en vroegschoolse educatie
- 815 Roeleveld, J., Veen, I. van der, Ledoux, G.
Verkenning leerwinst als indicator voor onderwijskwaliteit
- 814 Boogaard, M., Derriks, M.
Waarden en normen in interculturele context
- 813 Schooten, E. van, Slegers, P.
Onderzoek naar de effectiviteit van VVE- en peuterspeelzalen in Oosterhout en Den Bosch
- 812 Ledoux, G., Blok, H., Boogaard, M., m.m.v. Krüger, M.
Opbrengstgericht werken over de waarde van meetgestuurd onderwijs
- 810 Derriks, M., Kat, E. de
Maatjesaanpak in een Jenaplanschool
- 809 Jong, U. de, Ledoux, G., Emmelot, Y., Roeleveld, J.
Opleiden in de school
- 808 Daalen, M. van, Vrieze, G., Karsten, S., Kessel, N. van
Onbevoegd lesgeven: een noodoplossing.
- 807 Emmelot, Y., Ledoux, G., Veen, I. van der. m.m.v. Breetvelt, I.
Innovatiemonitor Primair Onderwijs

Deze rapporten zijn te bestellen via:

<http://www.sco-kohnstamminstituut.uva.nl/webwinkel/bestellen.htm>